

er det muligheter for utvidelse. Her kan en løse fiskekort, og det er rik anledning til fiske, enten i småtjernene rundt setra, eller om en vil umake seg over til Marsjøen og der prøve storfisken.

Fra Borkhuseter kan en følge seterveien forbi Småbakkansetrene over Fonnhø og videre forbi Kvittjern fram til Sletten gård i Folldal, hvor TT har avtale med Hans Sletten om kvarter, og hvor vi disponerer inntil 26 sengeplasser. Ruten gåes på ca. 7 timer.

For den som ønsker å dele opp turen, kan en fra Småbakkansetrene følge seterveien forbi Døliseter og fram til Flåmseter, hvor det er muligheter for å kunne ta inn hos fru Eide. TT har foreløpig ingen avtale med fru Eide om kvarter, men fruen tar gjerne imot gjester så langt plassen rekker.

Fra Flåmseter er det flere muligheter for å komme videre. Gjennom Unndalen tilbake til Orkelsjøen, eller gjennom Fykfældalen og så dreie vestover og gå langs Kvitdalsvatna og Gåvålivann til Grønbakken eller Kongsvoll.

Fra Grønnbakken, hvor TT har avtale om kvarter, kan turen legges videre om Reinheimen (selvbetjent, nøkkel fåes utlånt hos vertinnen på Grønnbakken). Ruten videre kan legges om Åmotsdalshytta (selvbetjent), Dindalshytta og over til Trollheimen.

Fra Grønnbakken er det vardet rute gjennom Kvitdalen til Sletten gård. Fra Sletten gård gjennom Kvitdalen til Flåmseter og likeledes fra Sletten gård og inn på DNT's varding fra Folldalen og til Grimsdalshytta i Rondane.

Vi vil gjerne nevne at det er god bilbar setervei med bom fra Sletten gård til Borkhuseter, distanse ca. 35 km.

Enten en velger å følge de vardete ruter, eller en foretrekker å ta seg fram på egen hånd, like lett er det å ferdes i dette terreng her oppe på Norges tak, og vi ser fram til å ønske riktig mange velkommen.

ARNT OPSAL

Kan feriefolket skogkle fjellet

Det er selvsagt en absurd tanke at feriefolket eller andre mennesker skal kunne skogkle snaufjellet — de store vidder.

At *mennesker* overhode skal kunne det.

Nei — det må vi nok i tilfelle overlate til de makter som holder til huse i begrepet *klima* (temperatur, nedbør, vind, forundstning m. v.) til å ta seg av i løpet av noen tusen-år!

Vi vet imidlertid fra funn i myrer høyt i nåværende snaufjell, fra kullene på Svalbard og fra mange andre funn og undersøkelser av pollen, trerester og avleiringer, at skogen i svundne perioder av vårt lands liv har gått langt høyere til fjells enn den gjør i dag, og lenger mot nord.

Skoggrensen mot fjellet har gått i bølgegang i takt med klimaets variasjon helt siden de første treslag, osp, bjørk og furu innvandret til vårt land for antakelig 12—14 tusen år siden.

I våre dager — på 1900-tallet etter Kristi fødsel — er vi inne i en periode med stigende klimakurve, spesielt hva temperaturen angår. Den skal ha steget noe slikt som 0,5 grad C. fra omkring århundreskiftet.

Synlig er dette ute i naturen, bl. a. ved at isbreene skrumper inn og skoggrensen bølgjer seg oppover fjellsidene.

I et meget sakte tempo er skogens trær på vandring oppover i fjellene — i ferd med på en vennlig og beskjeden måte å søke og kle det til igjen med fliker av sin kappe så langt som de klimatiske faktorer tillater det.

Jeg har nær sagt: på tross av at fjellet i Bjørnsons Arne ikke ville la seg kle, og på tross av Knut Hamsun at:

*«Opp mot de stupbratte fjelle
hvor enerbusken er,
kan ingen andre følge
av alle skogens trær.*

*Kun halvveis opp i høyden
står furuen og fryser,
litt lenger opp og bjørken
av bare snue nyser.*

*Men jo, så kravler videre
en kjekk liten rusk,
og rusken er en enerbusk
og nå er han kusk!»*

Nåja — det er som hardfør skapning enerbusken er kjekk, som treslag er den kryptende mot maktene i vær og vind, trassig, men egentlig ikke skogdannende — så den får vi sette ut av betraktning i konkurransen om hvilke treslag som kan *skogkle* fjellet. Den har dog sin misjon som forløper og fotpose for etterfølgende trær med stammeform, og som lunt husvær for hare og fugl.

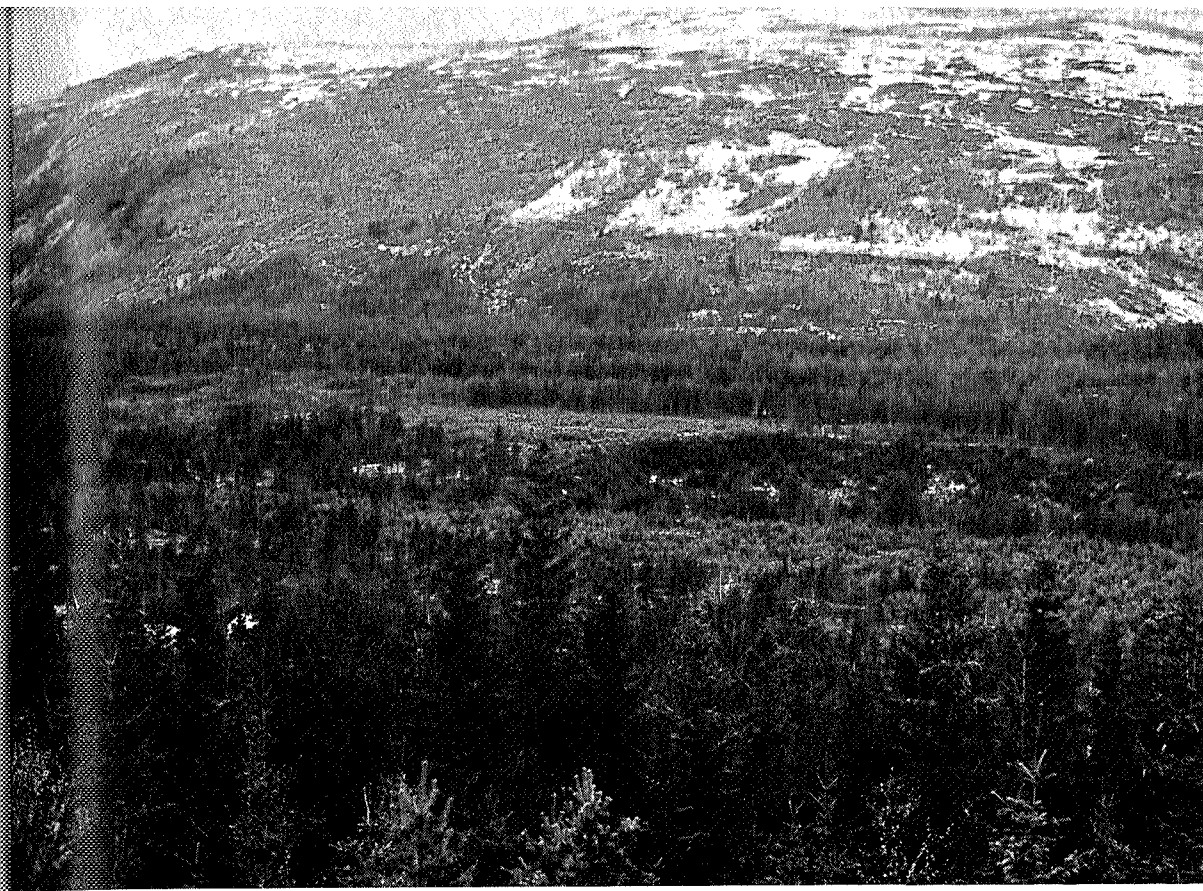
Kan vi så merke noe til skogdannende treslags bevegelse oppover i snaufjellet her i Trøndelag i våre dager?

Fra skiturer i det kjente utfartssted *Hemnekjølen*, har jeg liggende noen konvolutter som inneholder borprøver og notater på grunnlag av tilfeldige målinger med barometer og andre redskaper, tatt på disse fritidsturer i fjellet.

På en av konvoluttene er notert:

— Borprøve av gran fra østsiden av Omnfjellet — øst for Våddåbekken i Våddådalen, ca. 500 meter over havet — ca. 9 meter høy, ca. 20 cm i brysthøyde — den står sammen med andre graner, hvorav enkelte med toppskudd på over 20 cm, det eneste treslag som er fullt stammefør så høyt oppe. Nærmest grana i stammeførhet kommer rognen. Med støtte i borprøven antas den målte grana å være ca. 80 år gammel.

På en annen konvolutt er notert:

Her kan skoggrensen heves

Arnt Opsal

— Borprøve av gran på Slett fjellet i Orkdal — Hemnekjølen — ca. 7 m høy, ca. 15 cm i brysthøyde — 550 meter over havet. Grana er her stammefør høyere til fjells enn furu og bjørk. Alder antakelig over 70 år.

Disse stikkprøver er tatt for få år siden.

Foruten at disse gir oss en pekepinn om klimaforbedringen i Hemnekjølen-traktene, forteller de også noe om granas muligheter til å danne nyttbare skogbestand høyere opp mot fjellet enn den nåværende sammenhengende barskogsgrense gir uttrykk for, en grense som i disse trakter neppe kan regnes å ligge høyere enn ca. 300 meter over havet.

Og så kan vi spørre:

Her er det altså grana som er «kusk» på det klimatiske «kjøre-

tøyet» som har sjanse til å flytte tømmerkogen høyere opp i fjellet — burde ikke da vi mennesker hjelpe til med å skyve på med planting også her oppe på de luneste og beste markene, være med på å brodere tunger av eviggrønne, vakre og verdifulle border tilknyttet kanten av granteppeet nedenfor?

For — det kan ta 30 år og mer mellom hver gang grana i fjellskogen kaster modent frø, så det er meget lange utsikter til virkelig skog oppover bakke i fjellet — om det skal overlates til «kusken» og «kjøretøyet» alene å trekke en strøm av håpefulle granbar etter seg ved naturlig besåing.

Det norske Skogforsøksvesen har gjennom en lang rekke år, spesielt ved trønderen, professor dr. *Elias Mork*, på grunnlag av undersøkelser, forsøk og målinger i marken, gitt oss eksakte opplysninger om granas muligheter til å vokse og produsere i fjellet.

Som et enkelt eksempel kan nevnes et 150 år gammelt bestand av gran på Hirkjølen, hele 830 meter over havet, i en breddegrads-avstand på ca. 7 mil syd for Sør-Trøndelags grense i Oppdal. Fra dette bestand har Mork bl. a. funnet følgende tall — alle *pr. dekar*:

Treantall	44	trær	
Middel høyde	17,2	meter	
Middeldiameter, brysthøyde	24,7	centimeter	
Stående kubikkmasse	15,17	kubikkmeter	
Hogget siste 30 år	12,89	»	
Årlig tilvekst siste 6 år	0,40	»	(400 liter)
Middeltilvekst siste 30 år	0,33	»	(330 liter)

Det sies ofte om tall at de er kjedelige. Men disse tall er *ikke* kjedelige!

Mork sier selv at de «er meget oppmuntrende for produksjonsmulighetene i fjellskogen».

Men i fjellet må det altså plantes om ikke ventetiden skal bli urimelig og uberegnelig lang. Det er ingen vei utenom det i våre dager.

Nå kan vi merke oss at det nevnte bestand på 830 meter over havet er vokset opp lenger syd enn Trøndelag og dertil i innlandsklima, at det har en 150-årig historie bak seg, og at det må være født fra frø under eksepsjonelt gunstige vilkår.

I Trøndelagen med sin lange lengde syd-nord, sin lange kyst-

Se, det går an, hvis vi vil

Arnt Opsal

strekning og sine fjell fra hav til svenskegrense, varierer selvsagt barskoggrensens høyde over havet svært meget. I Nord-Trøndelag kan man på gunstige steder finne sluttet barskog opp til 600 meter over havet. I Sør-Trøndelag noe høyere somme steder.

Vi kan praktisk talt uttrykke det slik at barskoggrensen i Trøndelag finnes i alle høydelag mellom 0 og godt og vel 600 meter over havet.

Men det er tallrike mindre sidedaler, smådaler og dalstruper som strekker seg opp mot fjellet *over* den nåværende barskoggrense, hvor gunstig mikroklima gjør seg gjeldende og hvor vilkårene for barskogproduksjon kan være den aller beste, men hvor det nå ikke finnes bartrær, bortsett fra enkelte spredte talende «kusker» — slik som på Hemnekjølen.

Slike over barskogsgrensen beliggende arealer på lune steder med godt jordsmonn finnes det større og mindre av i de fleste bygder, kanskje særlig i Sør-Trøndelag på begge sider av hoveddalførene og i mindre fordypninger og små dalstruper utover mot kysten.

Til sammenlagt har en her utvilsomt betydelige arealer med god granmark som hittil ikke er påaktet, og hvor *plantning* av gran må til som det eneste fornuftige om tømmerkog skal kunne reises.

Det er klart at planting og annen skogkultur opp mot eller i snaufjellet er noe av det siste man griper til i dagens ordinære skogbruk. Her er nemlig ennå nok av arealer nedenfor barskogsgrensen og i lavereliggende skogreisingsstrøk som må komme i første rekke.

Men hvis klimaet ikke forverrer seg vesentlig og byggingen av seter- og skogsbilveger fortsetter i øket tempo som nå, vil nok også de gode marker i fjellet bli å regne med i det planmessige og økonomiske skogbruk innen en overskuelig framtid.

Her kommer jeg imidlertid fram til det som er målet med denne artikkelen:

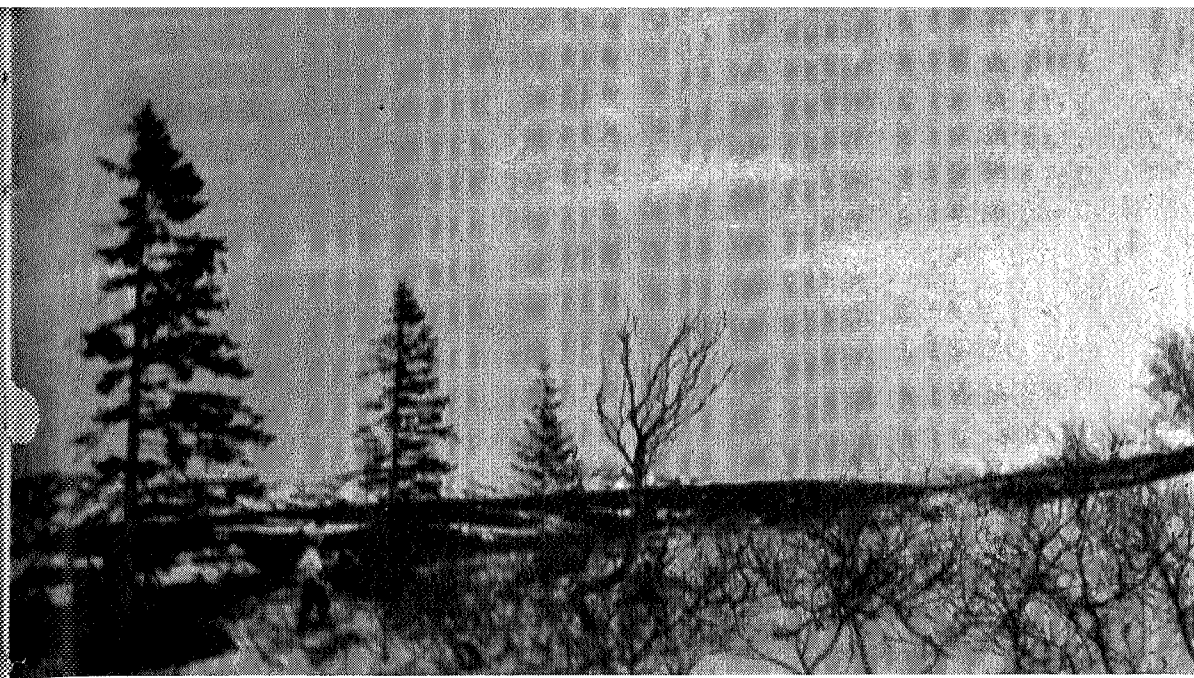
Kunne vi forresten ikke begynne så smått allerede *nå* — ekstraordinært?

Hvert år strømmer tusener av turister og andre feriefolk ut fra byer, tettbebyggelser og bondegarder for å kople av ved å *nyte* et eller annet i fjellet, skogen eller ved havet. En hær av glade mennesker kaster den pliktmessige arbeidsbyrde av seg og omdanner seg til en lys og ledig arbeidskraft som sprer seg utover landet for å nyte mosjon eller andre avkoplinger i nærere kontakt med naturen. Selve arbeidskraften i kroppen, musklene, kan ikke koples vekk. De er der, om enn litt løse kanskje på somme!

En stor del av feriefolket er hyttebeboere, har sitt kvarter i et utall av hytter rundt om i landet, ved hav og sjøer, i skogen, i skogsgrensen, tregrensen og på snaufjellet. Hyttene forfleres fra år til år, og feriefolket med dem.

Her oppstår ofte problemer. Noe skal de daglige fordrive tiden med, og mosjon i en eller annen form hører med til ferielivet. Men det kan det ofte skorte på når det er lite med bær, fisk eller vilt og radioen står på.

Mange hyttebeboere er dog annerledes enn andre. De kan for

Granens forløpere i fjellet

Arnt Opsal

eksempel ha interesse for skog og *trær*, kan ha plantet ett eller noen få i nærheten av hyttene sine, som de verner om og gleder seg over.

Disse har kanskje tenkt og følt som dikteren:

*«Vi trenger skog — til mer enn ved peisen,
avispapir, kartong og veggpanel,
vi trenger skog — til drømmens båt på reisen,
og for å bygge kirken i vår sjel.*

*..... og kirke for sin sjel fant hver
som gikk i skog, og hadde sinn for trær.*

*En skog vil dele fred med deg — som venn,
for den går inn i deg som du i den,
når du og treet står og lytter sammen
til Guds uhørlige musikk i stammen*

*.....
Vi trenger treets grønne helsebot
for totaktsmotor-smell og jetflydur,
som sprenger mer enn våre trommehinner!
Vi trenger en maskinens overvinner:
det groende, det stille levemot.»*

Skulle ikke så hyttefolkets interesse og glede over skog og trær kunne utvides til virkelig skogplanting i sammenhengende bestand med *både* estetisk og realistisk målsetting? I så beskjeden målestokk til å begynne med kanskje: 100 bartreplanter pr. år pr. hytte i fjelltraktene? Som i samråd med grunneiere og skoglige fagfolk ble satt ut på bestemte utmålte «hyttefelter» i fjellbandet?

Det ville i så fall bety en liten hobby til lettelse av ferietidens problemer, en liten smule muskelbruk, noen masker påstrikket et for kort mørkegrønt teppe, hvor selve arbeidet med plantingen bare ville ta et par timer eller så av ferietiden for hver deltaker.

Og så ville det vesle tiltaket ha i sitt følge *årlige* hobbyer med små, nyttige avvekslinger i ferielivet i form av interessante iakttaker-ser og nennsom pleie av granbarnas oppvekst og fortsatte liv.

Vi har som sagt mange hyttestrøk i vårt land, og mange mennesker der som ikke alltid vet hva de skal fordrive tiden med til nytte og glede for seg.

Sett at vi for eksempel på nevnte Hemnekjølen har 100 hytter. Det skisserte tiltak ville da bety 10 000 planter utsatt pr. år, eller en årlig utvidelse av barskogteppet på 50 mål (dekar).

Skulle ikke noen hver kunne finne både nytte og glede i det da?

Jo, slik kan vi med et stenk av realisme — om vi er idealister og gledesøkende nok — allerede i dag bidra en liten smule til å heve barskoggrensen et stykke opp mot de for granskog lokalklimatiske grenser i fjellets nakne eller lauvskoglodne bryst.

Så langt er den romantiske tanken om å kle fjellet ikke absurd.

Arnt Opsal.

MAGNE HAAVE

Moskusdyrene på Dovre

Da moskusdyrene på Dovre helst oppholder seg i trakter som ligger i Sør-Trøndelag, har vi funnet at en omtale av denne høyaktuelle «sak» blir tatt opp i vår årbok.

Uten å ta standpunkt for eller imot dyrene, har vi latt fleres mening komme til orde, og håper at saken må løses på en måte som kan godtas av alle.

For å få et samlet inntrykk av denne sak, som fikk så tragisk et utfall i sommer, vil vi gjenta hva som tidligere har skjedd med disse dyrene.

Før siste krig var det satt ut moskusdyr på Dovre, og stammen trivdes, så vidt man kunne se, men øket heller lite. Et par ganger ble det satt ut kalver som var hentet fra Grønland. Hensikten med forsøket var vel å få slått fast om disse dyrene kunne livnære seg så vidt høyt til fjells. Kanskje kunne det bli jaktbart vilt, og mange rechnet det vel også som en turistattraksjon. Noen uhell av noen art hørte vi aldri om på grunn av disse dyr. Vel, det hendte vel at en okse dukket opp blant bølingene på setrene — ja, det dukket også opp en og annen nede i bygda, men disse uselskapelige dyr varslet i god tid om uønsket bekjentskap, og streifydyrene forsvant igjen inn i fjellstillheten.

Så kom krigen, og for tyskerne var dette prektig vilt. Faktum var iallfall at da krigen sluttet, var det stilt om moskusdyrene på Dovre. Jon Angard fra Dombås visste nok at det fantes noen av dem enda — han hadde jo vært som en far for dem fra de kom som